महिला व बालकांवर होणाऱ्या अत्याचारास प्रतिबंध करण्यासाठी महिला समुपदेशन केंद्रे स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : संकीर्ण -२००९/ प्र.क्र. ३०६/ का-२
नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ३० जून, २०१०.

वाचा :- १) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२००१/प्रक्र.६८/का.२, दि.१६ ऑगस्ट,२००१.
२) महिला व बाल विकास विभाग, शासन शुध्दीपत्रक क्र.संकीर्ण-२००१/प्रक्र.६८/का.२, दि.१६ ऑगस्ट,२००३.
३) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२००४/प्रक्र.१९/का.२, दि.५ डिसेंबर, २००५
४) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.मसके-२००५/प्रक्र.२०२/का.२, दि.२१ जानेवारी, २००६
५) महिला व बाल विकास विभाग, शासन निर्णय क्रमांक : मसके-२००६/ प्र.क्र. २५६/ का-२ दिनांक : १७ ऑक्टोबर , २००६.

प्रस्तावना :- महिलांवर व बालकांवर होणाऱ्या अत्याचारांना प्रतिबंध करुन त्यांना संरक्षण /मदत उपलब्ध करुन देण्याचे दृष्टीने केंद्र शासनाने प्रामुख्याने ज्या सूचना केलेल्या होत्या, त्या अनुषंगाने उपाययोजना करण्यासाठी अपर मुख्य सचिव (गृह) यांच्या अध्यक्षतेखाली कृतिदलाची (TASK FORCE) स्थापना करण्यात आलेली होती. सदर कृतिदलाच्या बैठकीमध्ये झालेल्या विचार विनिमयानुसार टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था, मुंबई या संस्थेकडून मुंबईतील तीन पोलीस ठाण्यांच्या आवारामध्ये सन १९९४ पासून चालविण्यात येणाऱ्या कौटुंबिक हिंसाग्रस्त व पीडीत महिलांसाठीच्या समुपदेशन केंद्राच्या धर्तीवरच आणखी काही ठिकाणी महिला समुपदेशन केंद्रे चालविण्याची शिफारस कृतिदलाने केली होती. त्या अनुषंगाने संयुक्त राष्ट्र संघटनेच्या युनिफेम (Unifem-United Nations Development Fund for Women) या आंतरराष्ट्रीय संस्थेने तीन वर्षांच्या कालावधीकरीता उपलब्ध करुन दिलेल्या निधीतून राज्यात वरील ३ समुपदेशन केंद्रासह एकुण १० ठिकाणी महिला समुपदेशन केंद्रे चालविण्यात येत होती. राज्य शासन, टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था आणि युनिफेम यांच्यामध्ये झालेल्या सामंजस्य करारानुसार, कराराचा कालावधी संपल्यानंतर सदरील केंद्रांचा आढावा घेऊन उपयुक्त

वाटल्यास राज्य शासनाने ती पुढील कालावधीकरीता चालवावीत, तसेच, भविष्यात निर्माण करावयाच्या इतर केंद्रांना देखील त्याच अटींवर मंजुरी देण्यात यावी, असा निर्णय संदर्भाधीन दि.१६.८.२००१ च्या शासन निर्णयान्वये घेण्यात आला आहे. सदर शासन निर्णयास अनुसरुन सदर महिला समुपदेशन केंद्रे संदर्भ क्र.३ च्या दि.५ डिसेंबर, २००५ च्या शासन निर्णयानुसार राज्य शासनामार्फत चालविण्याचा निर्णय घेण्यात आला. त्याअनुषंगाने सध्या राज्य शासनामार्फत १८ जिल्हयात २० महिला समुपदेशन केंद्रे कार्यरत आहेत.

क्रिमीनल अपील क्र.३५९/२००८ संदर्भात मा.उच्च न्यायालयाने दिलेल्या आदेशास अनुसरुन आणि अपर मुख्य सचिव (गृह) यांच्या अध्यक्षतेखाली दि.२१.८.२००९ रोजी झालेल्या सुकाणू समितीच्या बैठकीत घेतलेल्या निर्णयास अनुसरुन उर्वरित १६ जिल्हे व मुंबई पोलीस आयुक्त कार्यक्षेत्रात अतिरिक्त ३ असे एकुण १९ महिला समुपदेशन केंद्रे सुरु करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :- वरील प्रस्तावनेत नमूद केल्याप्रमाणे खाली नमूद केलेल्या १९ समुपदेशन केंद्रांना, खालील जिल्हयांच्या ठिकाणी पोलीस स्टेशनच्या आवारात दि.१ जुलै,२०१० पासून सुरु करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

अ.क्र	**संस्थेचे नाव**	**समुपदेशन केंद्र स्थापन करण्यासाठी प्रस्तावित जिल्हा**
१.	राजगिरी बहुउद्देशिय सामाजिक संस्था, जि. गोंदिया	गोंदिया
२.	महिला मंडळ, कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग	सिंधुदुर्ग
३.	विदर्भ विकास महिला व बाल कल्याण संस्था, जि.अकोला	अकोला
४.	जागृती महिला मंडळ, गडचिरोली	गडचिरोली
५.	सरस्वती शिक्षण महिला मंडळ, चंद्रपूर	चंद्रपूर
६.	नवरत्न सामाजिक, शैक्षणिक क्रीडा संस्था, अशोकनगर, जूना जालना, जि. जालना	जालना
७.	स्वयंसिध्दा महिला मंडळ, लातूर	लातूर
८.	महिला वकीलांव्दारा संचलित न्यायाधार अहमदनगर	अहमदनगर
९.	प्रगती विद्या प्रसारक संस्था, नंदुरबार	नंदुरबार
१०.	शांती निकेतन महिला बिकास समिती , ता.जि.वाशिम	वाशिम
११.	लोकसेवा ग्रामीण विकास मंडळ, जि. बीड	बीड
१२.	स्वयंसिध्दा सेवासंस्था सातारा	सातारा
१३.	ओंकार बहुउद्देशिय महिला विकास मंडळ, सोलापूर	सोलापूर
१४.	युवा ग्रामिण विकास संस्था, गारगोटी ता. भुदरगड जिल्हा कोल्हापूर.	कोल्हापूर
१५.	सप्रेम संस्था पनवेल, जिल्हा रायगड	रायगड
१६.	भारतीय कष्टकरी रयत कोंडगे, रत्नागिरी, जिल्हा रत्नागिरी	रत्नागिरी
१७.	टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था, मुंबई	मुंबई उपनगर (बांद्रा)
१८.	टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था, मुंबई	मुंबई उपनगर (कुर्ला)
१९.	टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था, मुंबई	मुंबई उपनगर (विक्रोळी)

२.   नवीन सुरु करण्यात येणाऱ्या १९ महिला समुपदेशन केंद्रासाठी मार्गदर्शक तत्वे **परिशिष्ट अ** मध्ये सोबत जोडली आहेत.

३.   आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांना या योजनेसाठी नियंत्रक अधिकारी तसेच जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषीत करण्यात येत आहे. आयुक्तांनी सदरची रक्कम संबंधीत जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना वितरीत करावी व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांनी ती रक्कम कोषागाराकडून आहरीत करुन संबंधित संस्थांना आवश्यकतेनुसार वितरीत करावी. संबंधित संस्थांनी प्राप्त झालेल्या अनुदानाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र (Utilisation Certificate) तसेच इतर आवश्यक माहिती जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी यांना वेळोवेळी सादर करावी व त्यांनी आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, पुणे यांना सादर करावी व आयुक्तांनी त्यांचा अहवाल शासनास वेळोवेळी सादर करावा.

४.   यावरील होणारा खर्च " मागणी क्रमांक एक्स-१,२२३५, सामाजिक सुरक्षा व कल्याण, ०२, समाजकल्याण, १०३, महिला कल्याण, (२१) (०१) महिला समुपदेशन केंद्रे, (२२३५ ३१७ ७) 31 सहायक अनुदान (वेतनेतर) ," या उपलेखाशिर्षामध्ये सन २०१०-११ या वित्तीय वर्षासाठी उपलब्ध असलेल्या तरतुदीतून भागविण्यात यावा व तो त्याच लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा.

५.   तसेच सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या वेबसाईट वर उपलब्ध करुन देण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१००६३०१९२५०२००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(श. पा. वारे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
अपर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
अपर मुख्य सचिव (गृह), गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
सचिव, (व्यय)/(लेखा व कोषागारे) वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
महालेखापाल, महाराष्ट्र १ (लेखा व अनुज्ञेयता /लेखा परिक्षा), मुंबई.
महालेखापाल, महाराष्ट्र २ (लेखा व अनुज्ञेयता /लेखा परिक्षा), नागपूर
अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
निवासी लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई.
आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
पोलीस आयुक्त, मुंबई/पोलीस उप आयुक्त (अंमलबजावणी), मुंबई.

पोलीस उपमहानिरीक्षक (महिला अत्याचार प्रतिबंध विभाग), पोलीस मुख्यालय, मुंबई.
मा.मंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
मा. राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी.
संबंधित जिल्हा कोषागार अधिकारी,
सर्व मंत्रालयीन विभाग.
सर्व अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
राज्य समन्वयक (PPMU), महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
राजगिरी बहुउद्देशिय सामाजिक संस्था, जि. गोंदिया
महिला मंडळ, कुडाळ, जि. सिंधुदुर्ग
विदर्भ विकास महिला व बाल कल्याण संस्था, जि.अकोला
जागृती महिला मंडळ, गडचिरोली
सरस्वती शिक्षण महिला मंडळ, चंद्रपूर
नवरत्न सामाजिक, शैक्षणिक क्रीडा संस्था, अशोकनगर, जूना जालना, जि. जालना
स्वयंसिध्दा महिला मंडळ, लातूर
महिला वकीलांव्दारा संचलित न्यायाधार अहमदनगर
प्रगती विद्या प्रसारक संस्था, नंदुरबार
शांती निकेतन महिला विकास समिती , ता.जि.वाशिम
लोकसेवा ग्रामीण विकास मंडळ, जि. बीड
स्वयंसिध्दा सेवासंस्था सातारा
ओंकार बहुउद्देशिय महिला विकास मंडळ, सोलापूर
युवा ग्रामिण विकास संस्था, गारगोटी ता. भुदरगड जिल्हा कोल्हापूर.
सप्रेम संस्था पनवेल, जिल्हा रायगड
भारतीय कष्टकरी रयत कोंडगे, रत्नागिरी, जिल्हा रत्नागिरी
टाटा सामाजिक विज्ञान संस्था, मुंबई.
निवड नस्ती, का.२.

Annexure A

Guidelines for Operating Councelling Centres (Special Cell) for Women and Children

The Special Cells for Women and Children is joint Programme of the Dept of WCD, Home-Police and the Civil Society Organisation/Women's Organisations, located within the Maharashtra police system to work on the issue of Violence against Women and Children. The Special Cell undertakes its work within the Indian Constitution, and work towards ensuring that women are recognised as individuals, with equal rights and opportunities in society, including the opportunity to live peaceful violence-free life.

The Special Cell is esp. located within the police system, to work with a clear understanding that Violence against Women is a crime, against both her and society, and that it is the responsibility of the state to prevent, protect and counter it.

Role and Responsibility of the Steering Committee:

- Policy Development Decisions on Principles and Implementation.
- Advising on financial management of Special cell.
- Review the program plans/work plans of the organising and implementing agencies
- Facilitate coordination with different arms of the Govt and stakeholders for the smooth and effective functioning of the Special Cells
- Periodic monitoring of implementation of the program through reporting from the three partners of the program/ coordinators of the Special Cells
- Develop and plan newer and contextual strategies to deal with Violence against Women.
- Develop a criterion to choose Organising agencies for establishing Special Cells.
- Develop a system for monitoring and evaluation of the Special Cell and organising agencies.

Role of Nodal Department (WCD)

- Be member of the Steering Committee to guide the work of Special Cell
- Provide funding through organising agencies for Special Cell's managed by them.
- Policy Support for effective interventions for implementing agencies.
- Monitoring of the project through periodic visits and reports from implementing agency/Coordinators of the Special Cells.
- Implement evaluation and monitory system developed by the Steering Committee.

Role of DIG (PAW)

- Facilitate and coordinate ongoing day-to-day work of Special Cell to facilitate the setting up of social services within the police system.
- Monitor and supervise guide the Special Cells based on the objectives and Monitoring Indicators of the Special Cells
- Facilitate and coordinate capacity building of Special Cells on socio-legal work with violated women.
- DIG (PAW) will periodically visit the district where the Cells are functioning to facilitate and monitor there functioning to discuss the same with the Co-ordinator and to give feedback to the steering committee
- Be member of the steering committee to guide the work of Special Cell

Role of SP/Commissioner where Special Cell is located

- Support Policy implementation of the program at District level
- Monitoring the work of the Special Cells
- Support/initiate Special Cell District specific interventions on VAW

For the Special Cell to smoothly functioning of the Special Cell, within the police system administrative and infrastructural support is necessary from concerned police unit where Special Cell is located i.e.

- An independent room for Special Cell with some space as waiting area for clients.
- Postal help to reach call letters to clients. Wireless and control room access.
- Furniture- 2 Tables, 6-8 Chairs, 1 Cupboard, 2 Benches.
- Stationary
- Parallel or independent telephone line.
- Providing a vehicle from M.T. Section as and when required for home-visits.
- Providing an Identity card/Authority letter to the Social Workers attached to your unit. So that they can visit police station, access records, jails, lock up without any difficulty.
- Make available/depute at least one police personnel to help/support the social worker for administration

Role of the Organising Agency-

- Implement the program based on the principles and objectives defined for Special Cells
- Appoint suitable trained Social Workers for the intervention
- Orient and train social workers for the work on Violence against Women.
- Day to day Supervision of the program
- Facilitate co-ordination between different stakeholders of the program
- Facilitate on-going training and capacity building of the worker
- Maintain documentation, reports and records of the work.

- Confidentiality of work with violated women must be maintained.
- Financial and administrative decision making for smooth functioning of the Special Cells.
- Submit assessment reports to DWCD and the assessment report format approved by the Steering Committee.

Role of the TISS

- Share the resources build from experience, research and documentation of being an initial implementing agency –
- Facilitation and support planning and setting up of new Special Cells
- Advice and Assist stakeholders of Special Cells on issues of Violence against Women.
- Training and capacity building of different stakeholders
- Participate in Policy Direction/Decisions for the Sp Cells.
- Jointly work on research and documentation with implementing agencies, and other stakeholders of Sp Cells

The Special Cell's approach to work on Violence against Women.

The Special Cell's priority of work is the violated woman, and it is committed to work in the interests of violated woman as a marginalized and vulnerable group. The Special Cell works with all women, irrespective of caste, class, and ethnicity. The Special Cell recognises the violated woman as a person with rights and entitlements, and enables her to gain access to these though the problem-solving process. The Special Cell believes that the violated woman has innate strengths, as well as the potential capacity to make her own decisions, and determine the course of her own life. She is empowered though the problem-solving process, which validates her experiences. The Special Cell acknowledges with humility the violated woman's spirit to survive, and her struggles.

The objectives of the Special Cells are defined as

1. Rebuilding violated women's self-esteem, self-worth and dignity.
2. Offer immediate services in cases of family violence and atrocities against women in the form of:
   a) Police assistance in registering criminal complaints and in any other matter.
   b) Placement in institutions.
   c) Counselling.
   d) Referral to family service agencies and other services including medical, psychiatric, educational and vocational.
   e) Legal aid.
3. Be a liaison between police and organisations for women and children
4. Create awareness among women themselves, among professional groups and general public of the atrocities committed against women and children.

5. Document the work of the Special Cell and develop training material for social work students and police personnel.

The Special Cell's interventions related to the issue of violence against women draws from the framework of Social Work practice and the pro-woman perspective. Further, the role of the Special Cell's social worker is central to the approach of work.

Monitoring Indicators (Operating Procedures or Protocols)

The monitoring indicators have been developed under ten categories, with each category representing an area of work of the Special Cells. Each of these areas is further segmented into specific indicators representing social work interventions within a particular area of work. These indicators are to be used holistically and not individually, as each of them represents a part of the work done at the Special Cells. Monitoring Indicators were developed and finalized in the course of UNIFEM project and are detailed out in book ' Mission Statement and Monitoring Indicators for Special Cell for Women and Children' (2004)

A. Social work interventions for providing emotional support and strengthening the psychological self of the violated woman
B. Social work interventions for negotiating for non-violence with various stakeholders.
C. Social work interventions for building support systems for violated women.
D. Social work interventions for engaging police help in the interest of violated women.
E. Legal Aid to facilitate the violated woman's journey through the criminal justice system.
F. Social work interventions related to arranging shelter for violated women.
G. Social work interventions related to working with men in the interest of violated women.
H. Social work interventions related to the re-establishment of women's relationships with their economic assets.
I. Social work interventions for advocacy for group entitlement in the interest of violated women.
J. Social work interventions related to development counselling with violated women.